

พุทธศาสนาเพื่อสังคม: บทบาทพระสงฆ์ด้านงานสาธารณสงเคราะห์
กรณีศึกษาพระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กลฺยาโณ) วัดสวนแก้ว
จังหวัดนนทบุรี*

ENGAGED BUDDHISM: ROLES OF SANGHA IN PUBLIC WELFARE
A CASE STUDY OF PRA RAJTHAMNITHET, SUAN KAEW TEMPLE,
NONTHABURI PROVINCE

พิรญาณ์ แสงปัญญา

Piraya Sangpunya

พินิจ ลาภานานนท์

Pinit Laphananon

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Chulalongkorn University, Thailand

E-mail: sangpunya.p@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาท แนวคิด และรูปแบบการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระราชธรรมนิเทศ วัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี ภายใต้กรอบการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม และแนวทางการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธสู่ความยั่งยืน ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มประชากรเป้าหมายจำนวน 5 คน ได้แก่ 1) พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) 2) สมพร (นามสมมติ) 3) สิริ (นามสมมติ) 4) วิไล (นามสมมติ) และ 5) เตชา (นามสมมติ) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงบรรยายและการวิเคราะห์เชิงบริบทของเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า 1) บทบาทงานสาธารณสงเคราะห์ของพระราชธรรมนิเทศมีทั้งรูปแบบการสงเคราะห์ แก้อุปถัมภ์ พัฒนาและบูรณาการ เพื่อเผยแผ่ศีลธรรมในศาสนาและส่งเสริมให้คนดีมีสัมมาชีพ 2) แนวคิดและรูปแบบการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ภายใต้กรอบที่มหาเถรสมาคมกำหนดไว้ พบว่าการดำเนินงานของพระราชธรรมนิเทศมุ่งไปที่งาน สาธารณสงเคราะห์ ในเชิงการพัฒนาผ่านแนวคิดหลัก 3 ประการ ได้แก่ การสร้างคน สร้างงาน และสร้างอาชีพ เพื่อสร้างสังคมอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้หลักอริยบท 4 ผ่านกุศโลบายต่าง ๆ 3) แนวทางการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธสู่ความยั่งยืน พบว่าพระราชธรรมนิเทศมีจุดเด่นในการ

* Received 8 February 2021; Revised 17 February 2021; Accepted 6 March 2021

ดำเนินงานด้านการพัฒนากิจกรรมด้วยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนากิจกรรมงานสาธารณสงเคราะห์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและตอบสนองต่อการแก้ปัญหาสังคม ข้อเสนอแนะในการวิจัยคือ ควรพัฒนาระบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ ส่งเสริมให้พระสงฆ์สามเณรเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงาน รวมทั้งเสริมสร้างกระบวนการทำงานกลุ่มให้มากขึ้น

คำสำคัญ: สาธารณสงเคราะห์, พุทธศาสนาเพื่อสังคม, บทบาทพระสงฆ์

Abstract

The objectives of this research article were to studying Pra Rajthamnithet's roles, concepts and patterns of public welfare under the framework of the Sangha Supreme Council of Thailand and that of public welfare of the Buddhist sustainable path. The study used the Qualitative methods via in - depth interviews of five target persons: 1) Pra Rajthamnithet 2) Somporn (assumed name) 3) Siri (assumed name) 4) Wilai (assumed name) and 5) Decha (assumed name). The data were then analyzed qualitatively by means of description and context. The findings reveal as follows: 1) Pra Rajthamnithet's role in Public Welfare could be found in assisting, developing and integrating people's life quality, aiming primarily at propagating Buddhist morale to implant people's honest livelihood; 2) in relation to the concept and patterns of the Sangha Supreme Council of Thailand, Pra Rajthamnithet's work focuses on developing public welfare via three main ideas: man - power building, work building and career building leading to the society filled with happiness and well - being. This is to make a peaceful society applying Buddhist Basis for success (Passion, Grit, Focus, Monitoring). A strategy of reciting four mantras: willing, self - enforcing, intending, and understanding what to be done; 3) in line with Buddhist sustainable public work development, Pra Rajthamnithet is outstanding in applying the Tripitaka Dhamma/ Doctrine to initiate public welfare activities in consistence with and responding to social problem solving. Research recommendations are to thrive knowledge transfer; more participation in mobilizing the work of monks and novices as well as better teamwork between the personnel of Suan Kaew are to be encouraged.

Keywords: Public Welfare, Engaged Buddhism, Sangha Roles

บทนำ

ในช่วงวิกฤติการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19) ที่ผ่านมามีได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจและสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นจำนวนมาก แต่ผลจากวิกฤตครั้งนี้ได้สะท้อนให้เห็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของสังคมไทย คือ การเป็นผู้มีน้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของประชาชนชาวไทยผ่านช่องทางต่าง ๆ รวมทั้งคณะสงฆ์ไทยซึ่งเข้ามามีบทบาทด้านงานสาธารณสงเคราะห์ในหลากหลายรูปแบบ เช่น การจัดตั้งโรงพยาบาลของวัดที่มีความพร้อมทั่วประเทศ สนองพระดำริในสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (สำนักข่าวไทยโพสต์, 2563) ตลอดจนการแจกจ่ายข้าวสาร อาหารแห้ง อาหารสด และเครื่องยังชีพของพระสงฆ์จากวัดต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพมหานครและภูมิภาค เพื่อช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส (สำนักข่าวไทย, 2563)

เมื่อพิจารณาถึงบทบาททางด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์จะพบว่าไม่ได้เกิดขึ้นในช่วงวิกฤติการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19) เท่านั้น หากแต่คณะสงฆ์ไทยได้มีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนด้วยการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่อง ยาวนาน ดังปรากฏชัดว่าในหลายพื้นที่ที่คณะสงฆ์ได้แสดงบทบาทในการให้ความช่วยเหลือชุมชนและสังคมโดยรอบมาโดยลำดับ บทบาทดังกล่าวมีทั้งการทำงานในเชิงสนองตอบนโยบายขององค์กรคณะสงฆ์และดำเนินงานด้วยความเป็นผู้มีจิตอาสาของตัวเอง มักเริ่มจากกิจกรรมพื้น ๆ ซึ่งมีที่มาจากความเดือดร้อนและความขาดแคลนของชาวบ้านในชุมชนนั้น ๆ และขยายไปสู่การช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจเพื่อแก้ปัญหาความเป็นอยู่ของคนในชุมชน รวมทั้งการช่วยเหลือด้านสุขภาพอนามัยและการเกษตร อาทิ การจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การอบรมเยาวชน โครงการฝึกอาชีพ การจัดตั้งธนาคารโค - กระบือ ธนาคารข้าว ธนาคารน้ำ สหกรณ์ชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ การส่งเสริมการแพทย์พื้นบ้าน การดูแลสุขภาพผู้ป่วยเอดส์ การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ตลอดจนการส่งเสริมการทำ การเกษตร (พินิจ ลาภธนานนท์, 2562) ตัวอย่างที่กล่าวมานี้คือบทบาทของการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์นับตั้งแต่พุทธกาลจนถึงปัจจุบัน ดังพระดำริในสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ตอนหนึ่งว่า “...วัดไม่เพียงแต่เป็นที่พำนักของพระภิกษุสามเณร แต่ยังเป็นสถานสาธารณสงเคราะห์ของชุมชนด้วย จึงสมควรที่จะให้วัดที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะอนุเคราะห์ประชาชนผู้ประสบความยากลำบากดำเนินการกิจบทบาทหน้าที่ที่ดำรงอยู่นับแต่อดีตกาล” (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2563) ทั้งนี้ในปัจจุบัน มหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย ได้ตระหนักถึงความสำคัญและผลักดันให้เกิดการดำเนินงานที่สามารถสร้างเสริมให้พระสงฆ์มีความเข้าใจในเป้าหมายงานด้านการสาธารณสงเคราะห์เพื่อสังคม อีกทั้งพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือที่จะสามารถตอบสนองทั้งแผนการปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์และแผนการปฏิบัติงานฝ่ายสาธารณ

สงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม ดังที่ได้กำหนดไว้ในคู่มือการปฏิบัติงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม เพื่อการยกระดับงานสาธารณสงเคราะห์เพื่อให้สังคมมีความยั่งยืน 10 แนวทาง ได้แก่ 1) การพัฒนาระเบียบการสาธารณสงเคราะห์ 2) จัดทำคู่มือการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ 3) จัดตั้งกองทุนพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม 4) จัดทำคู่มือบริหารกองทุนพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม 5) จัดทำกระบวนการติดตามประเมินผลการทำงานให้มีประสิทธิภาพ 6) จัดทำโครงการพัฒนาพระสงฆ์ให้เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาและพระสงฆ์จิตอาสา 7) จัดทำคู่มือการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ 8) จัดทำคู่มือการสงเคราะห์สังคมในภาวะวิกฤต 9) รวบรวมแนวทางการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ที่มีความเป็นเลิศ และ 10) การสื่อสารองค์ความรู้ด้านสาธารณสงเคราะห์ที่ประสบความสำเร็จ จุฬาสาธารณะ นอกจากนั้นฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมยังได้กำหนดกรอบการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเข้าใจหลักการดำเนินงาน โดยเฉพาะในประเด็นแนวทางและกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับประโยชน์อันเกิดขึ้นจากการทำงาน แบ่งออกได้ 4 ด้าน คือ การสงเคราะห์ การเกื้อกูล การพัฒนา และการบูรณาการ (คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม, 2562)

วัดสวนแก้ว ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี นับเป็นพื้นที่หนึ่งที่พระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กลฺยาโณ) เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว และคณะสงฆ์ได้แสดงบทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ในรูปแบบ “การพัฒนา” สังคมอย่างโดดเด่นและต่อเนื่องนับตั้งแต่ก่อนวิกฤติการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19) จนถึงช่วงเวลาของผลกระทบจากวิกฤติดังกล่าว ทั้งนี้สาเหตุของการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมของวัดสวนแก้ว เนื่องจากพระราชธรรมนิเทศได้รับทราบสภาพปัญหาต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชนที่ส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและเป็นกลุ่มด้อยโอกาสทางสังคมทั้งด้านการศึกษาและอาชีพ กระทั่งส่งผลให้เกิดปัญหาด้านอบายมุขในชุมชน พระราชธรรมนิเทศจึงได้ให้การช่วยเหลือผู้ยากจนเหล่านั้นโดยมีเป้าประสงค์เพื่อให้คนกลุ่มนี้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ด้วยการมุ่งเน้นส่งเสริมด้านการศึกษา การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาทักษะด้านวิชาชีพจนสามารถออกไปประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ โดยที่ผ่านมาได้ช่วยเหลือพัฒนากลุ่มคนด้อยโอกาสทางสังคมทั้งในชุมชนรอบวัดสวนแก้ว และผู้ที่เดินทางมาจากที่อื่น ๆ เป็นจำนวนมาก

การวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งศึกษากระบวนการขับเคลื่อนงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ กรณีศึกษา พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) วัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี โดยใช้กรอบแนวคิดผลการดำเนินงานของฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมเป็นแนวทางในการศึกษา เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปสู่ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ที่มีความยั่งยืนของคณะสงฆ์ไทยต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระราชธรรมนิเทศ วัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและรูปแบบการดำเนินงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ภายใต้กรอบที่มหาเถรสมาคมกำหนดไว้ 4 รูปแบบ คือ สงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา บูรณาการ
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนางานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธสู่ความยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

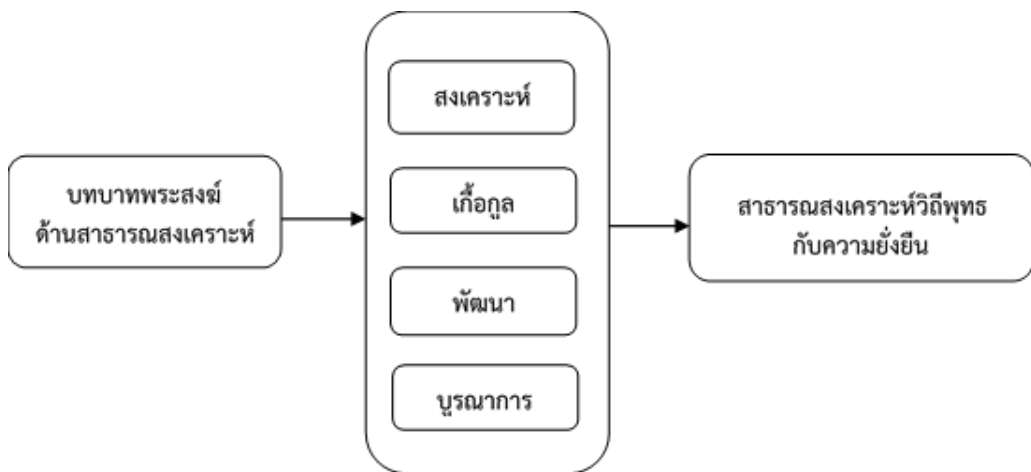
การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้การศึกษาวิจัยนี้สามารถตอบวัตถุประสงค์การศึกษาครอบคลุมขอบเขตเชิงเนื้อหาได้ครบถ้วน จึงกำหนดให้กลุ่มประชากรเป้าหมาย เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) กลุ่มประชากรเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ได้มาจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานการดำเนินงานในเบื้องต้นของมูลนิธิสวนแก้วแต่ละพื้นที่แล้วคัดเลือกผู้ที่มีบทบาทสำคัญและเกี่ยวข้องโดยตรงกับกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ทั้ง 4 รูปแบบดังกล่าวข้างต้น ได้กลุ่มประชากรเป้าหมายตามคุณสมบัติที่กำหนดจำนวนทั้งสิ้น 5 คน ได้แก่ 1) พระราชธรรมนิเทศ 2) สมพร (นามสมมติ) 3) สิริ (นามสมมติ) 4) วิไล (นามสมมติ) และ 5) เดชา (นามสมมติ) โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์พระราชธรรมนิเทศ ได้แก่ 1) เหตุปัจจัยในการดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ 2) แนวคิด เป้าหมายและรูปแบบการดำเนินกิจกรรม 3) แนวทางความร่วมมือจากชุมชน หน่วยงาน หรือองค์กรอื่น ๆ ในการดำเนินกิจกรรมเชิงบูรณาการ ประเด็นสำคัญในการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรเป้าหมายที่มีบทบาทสำคัญและเกี่ยวข้องโดยตรงกับกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ทั้ง 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) ความคิดเห็นต่อบทบาทและการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ทั่วไป 2) บทบาทและการทำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระราชธรรมนิเทศ 3) ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการดำเนินงาน 4) ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนางานสาธารณสุขสงเคราะห์ที่ยั่งยืน

เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบบันทึกการสังเกต (Observation) การวิจัยนี้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยกำหนดแนวทางในการสังเกต และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในทุกกลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลทุกแง่มุมทั้งในเชิงกว้างและเชิงลึก ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายที่ประสบปัญหาและรับการช่วยเหลือ และกลุ่มคณะทำงานช่วยเหลือกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ 2) แนวคำถามการวิจัย (Interview Guides) เพื่อใช้สัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการดำเนินกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์และการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณสุขสงเคราะห์ของประชากร

กลุ่มเป้าหมาย แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และผู้เข้าร่วมกิจกรรม สาธารณสงเคราะห์ หรือผู้รับประโยชน์จากกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ โดยกำหนดแนวคำถามให้ครอบคลุมขอบเขตเชิงเนื้อหาและวัตถุประสงค์การวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างต่อเนื่องไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลกระทั่งสิ้นสุดการเขียนรายงานวิจัย โดยผู้วิจัย นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมทั้งที่เป็นแบบบันทึกการสังเกตและบันทึกสนทนา มาประมวลผลเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย แล้วสร้างข้อสรุปโดยอิงกรอบแนวคิดทฤษฎีที่กำหนดไว้ในการศึกษา วิธีการนี้เป็นการวิเคราะห์เพื่อสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) ซึ่งเป็นการตีความสร้างข้อสรุปจากปรากฏการณ์ ข้อเท็จจริงเชิงรูปธรรมที่หลากหลายจากข้อมูลการวิจัยภาคสนาม

วิธีดำเนินการวิจัยสรุปเป็นกรอบแนวคิดตามภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

1. บทบาทงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระราชธรรมนิเทศ

พระราชธรรมนิเทศ นอกจากจะมีบทบาทการเป็นพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของสังคมไทยแล้ว ยังเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในบทบาทของสงฆ์ที่มีผลงานด้านสาธารณสงเคราะห์มาอย่างต่อเนื่องยาวนานกว่า 34 ปี จุดเริ่มต้นงานด้านสาธารณสงเคราะห์ดังกล่าว เป็นผลมาจากความมุ่งมั่นที่จะทำงานเผยแผ่พระศาสนาเพื่อให้ญาติโยมพันทุกซ์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา แต่เนื่องจากในระหว่างที่ออกไปบรรยายธรรมตามสถานที่ต่าง ๆ พระราชธรรมนิเทศได้พบเห็นปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงตระหนักว่าการจะทำให้

พระพุทธศาสนาดำรงอยู่อย่างมั่นคงถาวร ควรต้องดำเนินการโดยคำนึงถึงองค์ประกอบ 2 ด้านควบคู่กัน คือ 1) เป็นที่พึ่งทางจิตใจ 2) เป็นที่พึ่งทางเศรษฐกิจ ฉะนั้นพระสงฆ์จึงควรเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือสงเคราะห์ญาติโยมให้อยู่ดีมีสุขควบคู่ไปกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยแนวคิดดังกล่าวท่านจึงได้ก่อตั้งมูลนิธิสวนแก้วขึ้นในปี พ.ศ. 2529 ณ วัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี เพื่อขับเคลื่อนงานด้านสาธารณสงเคราะห์ภายใต้แนวคิดที่ว่า “ศาสนิกชนในศาสนาใดถูกปล่อยปละละเลยจากผู้นำศาสนาให้อดอยากยากจน ผิดเคืองชั้นแค้น ศาสนานั้นจะอยู่เป็นที่พึ่งได้ไม่นาน จะต้องอันตรายอันเสื่อมหายไป ... ” (พระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กัลยาโณ), 2562)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 5 คน สรุปได้ว่าบทบาทงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระราชธรรมนิเทศได้ดำเนินการผ่านองค์กรในความอุปถัมภ์และที่ก่อตั้งขึ้น 2 รูปแบบ ได้แก่

1.1 มูลนิธิสวนแก้ว เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2529 มีเป้าหมายในการจัดตั้งเพื่อช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ให้แก่เพื่อนมนุษย์ โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา และสัญชาติ วัตถุประสงค์หลักของมูลนิธิมี 3 ประการ คือ 1) เพื่อเผยแผ่ศีลธรรมในศาสนา 2) เพื่อสนับสนุนให้กำลังใจแก่ผู้กระทำความดี และ 3) เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้คนดีมีสัมมาชีพ ต่อมาเมื่อวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2548 มูลนิธิสวนแก้วได้รับการรับรองเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ ตามความในมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 ภายใต้กำกับของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 6 ประการ คือ 1) เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) เพื่อส่งเสริมศีลธรรมจรรยาอันดี 3) เพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีไทย 4) เพื่อร่วมมือกับองค์กรการกุศลอื่น ๆ เพื่อสาธารณประโยชน์ 5) ไม่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการเมืองแต่อย่างใด และ 6) เพื่อจัดการศึกษาและส่งเสริมการศึกษา ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินงานสนองตอบต่อวัตถุประสงค์ที่วางไว้ มูลนิธิสวนแก้วจึงกำหนดโครงการต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรม รวม 18 โครงการ ได้แก่ 1) โครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน 2) โครงการเข้าค่ายอบรมจริยธรรม 3) โครงการร่วมโพธิ์แก้ว 4) โครงการเวทีกาพย์ประโยชน์ 5) โครงการลอกคราบ 6) โครงการกระบอกสารอกกิเลส 7) โครงการช่วยน้องท้องหวี 8) โครงการรณรงค์ผู้ไม่รู้หนังสือให้มีโอกาสได้เรียน 9) โครงการสละบาปขึ้นไป 10) โครงการที่พักคนชรา 11) โครงการสะพานบุญจากผู้เลื่อมใสผู้ขาด 12) โครงการซุเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ 13) โครงการสวนแก้วเนอร์สเซอรี่ 14) โครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อม 15) โครงการบ่อหมักสิ่งปฏิกูลตามแนวพระราชดำริ 16) โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช 17) โครงการคอนโดมิเนียม 18) โครงการบ้านพักชะงัดชีวิต อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันพบว่ามี การปรับเปลี่ยนโครงการบางประเภทเพื่อให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน (เดชา (นามสมมติ), 2563). สัมภาษณ์. 12 กุมภาพันธ์ 2563) ดังนี้ 1) โครงการบวชสามเณร

ภาคฤดูร้อน 2) โครงการร่วมโพธิ์แก้ว 3) โครงการกระบอกสำรองกิเลส 4) โครงการช่วยน้อง
ท้องหิว 5) โครงการที่พักคนชรา 6) โครงการซุเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ 7) โครงการสวนแก้ว
เนอร์สเซอร์รี่ 8) โครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อม 9) โครงการบ่อหมักสิ่งปฏิกูลตามแนว
พระราชดำริ 10) โครงการคอนโดสุนัข และ 11) โครงการผลไม้กระจายบุญ

1.2 การจัดตั้งกองทุน เป็นการจัดตั้งขึ้นภายใต้แนวคิด ช่วย - ส่ง - รอด - ชุบ
ชีวิต ได้แก่ 1) กองทุนผู้สูงอายุ เนื่องด้วยตระหนักถึงผลกระทบทางสังคมจากการที่จำนวนของ
ผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น หากขาดงบประมาณและการเตรียมมาตรการรองรับที่ดียิ่งจะส่งผลให้เกิด
ปัญหาต่าง ๆ ตามมาได้ จึงจัดตั้งกองทุนขึ้นเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระงบประมาณของประเทศ
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่ผู้สูงอายุ พัฒนาผู้สูงอายุให้
สมบูรณ์พร้อมด้วยปัจจัย 4 ทำให้ผู้สูงอายุได้ใช้ชีวิตบั้นปลายอย่างมีความสุข มองชีวิตอย่างมี
คุณค่าและเกิดความรู้สึกว่ายังมีประโยชน์ต่อสังคม 2) กองทุนสัมมาชีพ เกิดขึ้นจากสภาพปัญหา
ของผู้ด้อยโอกาสทางสังคมที่ยังขาดสัมมาชีพเพื่อการดำรงชีวิต จึงต้องการพัฒนาส่งเสริมการจัด
กิจกรรมต่าง ๆ ด้านสัมมาชีพ ตลอดถึงการสนับสนุนอุปกรณ์และเครื่องมือในการประกอบ
อาชีพให้แก่คนด้อยโอกาสทางสังคม ด้วยตระหนักว่าการมีสัมมาชีพจะช่วยลดปัญหาทางสังคม
โดยเฉพาะปัญหาด้านมิถุนาชีพ ส่งผลให้สังคมอยู่ดีมีสุข ปัจจุบันถือเป็นภาระงานที่ดำเนินการ
มากที่สุด 3) กองทุนธนาคารน้ำ เกิดจากการน้อมนำศาสตร์พระราชาในพระบาทสมเด็จพระ
บรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ตรัสว่า “น้ำคือชีวิต” มาใช้
เพื่อแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ภัยทางธรรมชาติซ้ำซากทางสังคม โดยเล็งเห็นว่าน้ำ คือ ปัจจัยสำคัญ
ที่ช่วยรักษาระบบนิเวศและมีความสำคัญต่อภาคเกษตรอย่างมาก จึงจัดตั้งกองทุนธนาคารน้ำ
เพื่อสร้างแหล่งกักเก็บน้ำ อาทิ หลุมขมครก แก้มลิง ฝายน้ำ บ่อบาดาล ไว้สำหรับแก้ปัญหา
น้ำมากแต่ไม่มีที่เก็บน้ำ และปัญหาขาดแคลนน้ำในช่วงหน้าแล้ง และ 5) กองทุนชุบชีวิตยามตกอับ
เป็นกองทุนที่เกิดขึ้นเพราะต้องการพัฒนาส่งเสริมแก้ไขวิกฤตการณ์สาธารณสุขภัยพิบัติจาก
ธรรมชาติที่เกิดขึ้นแบบฉุกฉิน อาทิ อัคคีภัย อุทกภัย และอื่น ๆ ที่เป็นวิกฤตการณ์เกิดขึ้น
ซ้ำซากในสังคม ซึ่งถือเป็นความเดือดร้อนและจำเป็นต้องได้รับการเยียวยาอย่างเร่งด่วน
เป็นการช่วยเหลือแบบให้เปล่า

ทั้งนี้ จากผลการดำเนินงานข้างต้น มีข้อสังเกตประการหนึ่งที่พระราชธรรมนิเทศพบ
ตลอดระยะเวลาการดำเนินงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ คือ ผลจากการที่พระสงฆ์เข้าไป
ช่วยเหลือชาวบ้านนั้นนอกจากจะได้บรรเทาความเดือดร้อนและได้เยียวยาผู้ประสบวิกฤตใน
ชีวิตแล้ว ยังได้ช่วยฟื้นฟูศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อพระพุทธศาสนาและกลับมาช่วยกันบำรุง
ศาสนาต่อไปอีกด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า “อาตมาสังเกตว่าหากพระสงฆ์ออกไปแจกของ ชาวบ้านจะ
เกิดความประทับใจและเกิดศรัทธา เมื่อพระไม่ทิ้งโยม โยมก็จะไม่ทิ้งพระ” (พระราชธรรมนิเทศ
(พระพยอม กัลยาโณ), 2562)

2. แนวคิดและรูปแบบการดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ภายใต้กรอบที่มหาเถรสมาคมกำหนดไว้ 4 รูปแบบ คือ สงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา บูรณาการ

จากการศึกษาพบว่า บทบาทด้านงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระราชธรรมนิเทศ ในระยะที่ผ่านมาจวบจนปัจจุบันก่อให้เกิดโครงการเพื่อสังคมหลายโครงการซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและรูปแบบการดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ภายใต้กรอบที่ฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมกำหนดไว้ 4 รูปแบบ จำแนกได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 (รูปแบบการดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ภายใต้กรอบของฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม)

สงเคราะห์	เกื้อกูล	พัฒนา	บูรณาการ
การช่วยเหลือแบบให้เปล่าทั้งในภาวะปกติและภาวะวิกฤตโครงการ	สนับสนุนกิจกรรมร่วมกับหน่วยงาน / องค์กรอื่น ๆ โครงการ	การเข้าไปมีส่วนร่วมโครงการ	การสร้างภาคีเครือข่าย
- โรงทานวัดสวนแก้ว	- ลอกคราบ	- ร่มโพธิ์แก้ว	- ภาคีเครือข่ายกับโรงพยาบาล
- ที่พักคนชรา	- สลอบมาฟื้นฟู	- เวทีบำเพ็ญประโยชน์	- ภาคีเครือข่ายกับโรงเรียน
- สะพานบุญจากผู้เหลือ	- บ่อหมักสิ่งปฏิกูลตามแนวพระราชดำริ	- ช่วยน้องท้องหิว	- โรงเรียนแสงทอง
- สวนแก้วเนอร์สเซอร์รี่	- บ้านทักษะชีวิต	- รณรงค์ผู้ไม่รู้หนังสือให้มีโอกาสได้เรียน	- เทคโนโลยี
- คอนโดสุนัข		- ซุปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้	
- ผลไม้กระจายบุญ		- การเกษตรและสิ่งแวดล้อม	
		- กองทุนธนาคารน้ำ	
		- กองทุนสัมมาชีพ	

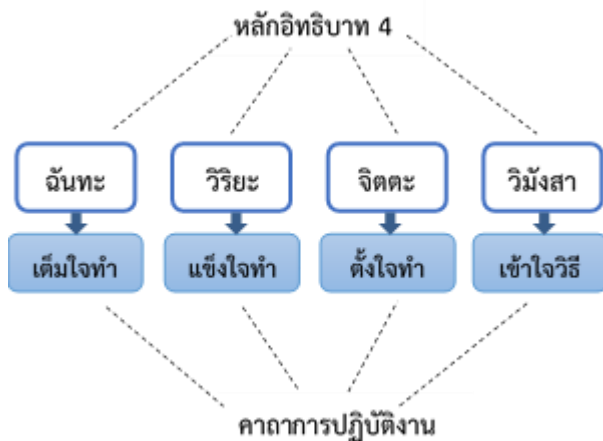
เมื่อศึกษาในเชิงเปรียบเทียบพบว่า ในขณะที่พระสงฆ์ส่วนใหญ่ดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์บนหลักการสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือแบบให้เปล่า โดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์เฉพาะหน้า เช่น ภาวะวิกฤตอันเกิดจากอุทกภัย อัคคีภัย หรือโรคระบาด ด้วยการแจกเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย เป็นครั้งคราวนั้น บทบาททางด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระราชธรรมนิเทศกลับมีแนวคิดและรูปแบบที่แตกต่างออกไป กล่าวคือพระราชธรรมนิเทศได้ให้การสงเคราะห์หรือช่วยเหลือทั้งในยามภาวะปกติและภาวะวิกฤต โดยพิจารณาปัญหาจากภาวะที่เกิดขึ้นจริงในชุมชนต่าง ๆ โดยเฉพาะบริเวณชุมชนรอบวัด นั่นคือมุ่งเน้นไปที่งานสาธารณสุขสงเคราะห์ในเชิงการพัฒนาผ่านแนวคิดหลัก 3 ประการ ได้แก่ การสร้างคน สร้างงาน และสร้างอาชีพ เพื่อสร้างสรรค์สังคมอยู่ดีมีสุข จากแนวคิดนี้ผู้รับการสงเคราะห์จึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตนเองทั้งทางกายและทางปัญญาไปพร้อมกันด้วย ดังนี้

การสร้างคน พระราชธรรมนิเทศให้ความสำคัญอย่างมากในการสร้างคนด้วยการช่วยเหลือพร้อมกับพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย และปัญญา รวมทั้งพัฒนา

ศักยภาพให้มองเห็นคุณค่าและเกิดศรัทธาต่อตนเอง ปลุกฝังค่านิยมให้ผู้คนดำเนินชีวิตตามหลักธรรม รู้จักการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง กลุ่มเป้าหมายหลักในการสงเคราะห์ ได้แก่ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคมอันเกิดจากการประสบปัญหาเดือดร้อนและได้รับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา และด้านภัยพิบัติต่าง ๆ รวมทั้งผู้ขาดโอกาสอื่น ๆ โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา และช่วงวัย

การสร้างงาน ถือเป็นกลไกสำคัญที่นำมาใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตและศักยภาพของคน เพื่อสร้างค่านิยมให้เป็นคนรักงาน ไม่รังเกียจงาน ทั้งยังเป็นการสร้างโอกาสในการฝึกฝนทักษะวิชาชีพให้เกิดความชำนาญ ทั้งนี้เพราะพระราชธรรมนิเทศเล็งเห็นว่าปัญหาส่วนหนึ่งของกลุ่มคนด้อยโอกาสและกลุ่มคนขาดโอกาสมักเกิดจากความเกียจคร้าน ขาดความพยายามที่จะฝึกฝนเรียนรู้ จึงคิดค้นวิธีการเพื่อกระตุ้นให้คนเหล่านี้เกิดแรงจูงใจที่จะฝึกฝนเพื่อพัฒนาทักษะวิชาชีพของตนเองด้วยการกำหนดแต้มความประพฤติประกอบการพิจารณาให้รางวัลและบทลงโทษ ทั้งยังประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้ในการปลุกฝังหลักคิดในการดำเนินงานให้บรรลุถึงความสำเร็จ โดยนำหลักอริยบท 4 มาแยกย่อยให้เข้าใจง่ายผ่านกุศโลบายการท่องจำคาถา 4 ประการก่อนเริ่มปฏิบัติงาน ได้แก่ 1) เต็มใจทำ 2) แข็งใจทำ 3) ตั้งใจทำ 4) เข้าใจวิธีทำ (ปรากฏดังภาพที่ 2)

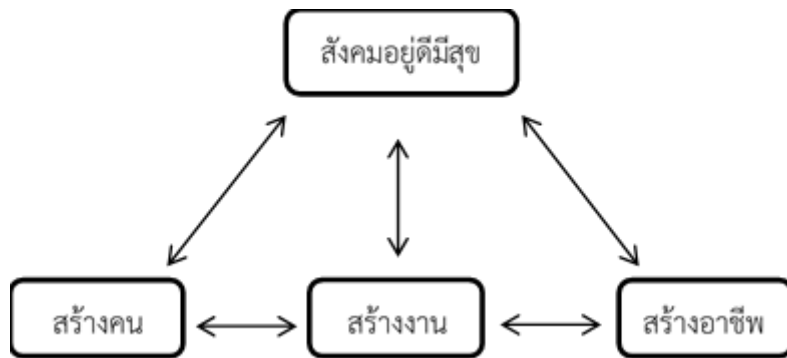

ภาพที่ 2 การประยุกต์หลักธรรมเพื่อปลุกฝังหลักคิดในการดำเนินงานให้บรรลุถึงความสำเร็จ

การสร้างอาชีพ พระราชธรรมนิเทศได้พัฒนาพื้นที่วัดและมูลนิธิสวนแก้วให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านวิชาชีพ รวมถึงกำหนดภาระงานต่าง ๆ ให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้เพิ่มประสบการณ์ทางวิชาชีพ ด้วยการฝึกฝนทักษะและฐานความรู้จนพร้อมที่จะนำความรู้และทักษะวิชานั้น ๆ ไปประกอบอาชีพได้ต่อไป โดยเฉพาะทักษะวิชาชีพด้านการเกษตรและทักษะวิชาชีพช่าง ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่าพระราชธรรมนิเทศเติบโตขึ้นมาจากครอบครัวชาวนา ดังนั้นพื้นฐาน

ชีวิตครอบครัวจึงส่งผลอย่างยิ่งต่อแนวคิดและแนวทางในการดำเนินงาน ดังจะเห็นได้จากการที่ท่านให้ความสำคัญในด้านการเกษตร เพราะมองว่าการเกษตรจะเป็นหนทางในการสร้างอาชีพให้กับผู้คนได้อย่างมั่นคง ท่านจึงได้ต่อยอดด้วยการขยายพื้นที่ที่มีผู้บริจาคที่ดินให้กับมูลนิธิสวนแก้วด้วยการรับซื้อที่ดินทั้งบริเวณรอบวัดสวนแก้วและในต่างจังหวัดเพื่อสร้างเป็นศูนย์เรียนรู้ทางการเกษตรให้กับคนยากไร้ คนด้อยโอกาส และเยาวชน ศูนย์การเรียนรู้ทั้งหมดนั้นจึงกลายเป็นแหล่งฝึกฝนทักษะความรู้ และเป็นพื้นที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรที่สร้างรายได้ให้กับคนที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ โดยรายได้ของแต่ละคนแตกต่างกันไปตามความตั้งใจ ความขยัน ความอดทน และความซื่อสัตย์ในการทำงาน ทั้งนี้แนวคิดหลักของกระบวนการพัฒนาสรุปได้ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แนวทางดำเนินงานของพระราชธรรมนิเทศเพื่อนำไปสู่เป้าหมายการสร้างสังคมอยู่ดีมีสุข

3. แนวทางการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธสู่ความยั่งยืน

แนวทางการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธสู่ความยั่งยืนที่ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมกำหนดไว้มี 4 ด้าน ได้แก่ 1) งานด้านการพัฒนาศาสนทายาท 2) งานด้านการพัฒนากิจกรรม 3) งานด้านการพัฒนาความรู้ และ 4) งานด้านการพัฒนาเครือข่าย ผลจากการศึกษาพบว่างานสาธารณสงเคราะห์ของพระราชธรรมนิเทศนั้นมีจุดเด่นอยู่ที่งานด้านการพัฒนากิจกรรมซึ่งท่านสามารถนำหลักพุทธธรรมจากพระไตรปิฎกมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนากิจกรรมงานสาธารณสงเคราะห์ผ่านโครงการต่าง ๆ ของมูลนิธิสวนแก้ว โดยแต่ละโครงการที่พัฒนาขึ้นนั้นล้วนมีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและตอบสนองต่อการแก้ปัญหาสังคมในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาในชีวิตจริงได้อีกด้วย ประโยชน์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการนำประสบการณ์ที่ได้จากการพัฒนากิจกรรมมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อให้เกิดการพัฒนาความรู้ในการนำไปใช้ปรับเปลี่ยนและพัฒนากิจกรรมในโครงการต่าง ๆ ให้สอดคล้องและทันต่อเหตุการณ์ในสังคม

อภิปรายผล

1. บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระราชธรรมนิเทศแม้ว่าจะดำเนินงานไปตามกรอบของมหาเถรสมาคม แต่พบว่าการดำเนินงานมีจุดเด่นที่การพัฒนาศักยภาพของผู้รับการสงเคราะห์ให้สามารถมีทักษะชีวิตที่พึ่งพาตนเองได้เป็นสำคัญ โดยอาศัยมูลนิธิสวนแก้วและกองทุนเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานในลักษณะโครงการต่าง ๆ ซึ่งบทบาทการดำเนินงานนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาดุสิต สิริวัฒนโณ (พละกุล) เรื่อง “การศึกษาพระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาวัดเทพปุณาราม ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” ซึ่งพบว่ามีกรดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ตามลักษณะงานที่คณะสงฆ์กำหนด โดยจัดทำในรูปแบบโครงการส่งเสริมชุมชน มีทั้งมุ่งพัฒนารายได้ พัฒนาจริยธรรม และพัฒนาการศึกษา (พระมหาดุสิต สิริวัฒนโณ (พละกุล), 2556) และสอดคล้องกับงานวิจัยของสิงห์คำ อินทะมีไชย เรื่อง “รูปแบบและบทบาทการดำเนินงานของพระพุทธิญาณมุนีในการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนบ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย” ซึ่งพบว่ามีกรดำเนินงานด้านงานสาธารณสงเคราะห์ในเชิงพัฒนาผ่านโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาพื้นบ้าน โครงการบวชป่า เป็นต้น ในการดำเนินงานมีการวางแผนเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว รวมถึงการสร้างเสริมความเข้มแข็งทั้งทางร่างกายและจิตใจให้แก่สมาชิกในชุมชนด้วย (สิงห์คำ อินทะมีไชย, 2561)

2. แนวคิดและรูปแบบการดำเนินงานสาธารณสงเคราะห์ของพระราชธรรมนิเทศดำเนินไปภายใต้กรอบที่มหาเถรสมาคมกำหนดไว้ทั้ง 4 รูปแบบ คือ สงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา บูรณาการ แต่จุดเด่นในการดำเนินงานมีแนวคิดให้ผู้รับการสงเคราะห์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองทั้งด้านความรู้และคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุรียนต์ น้อยสงวน เรื่อง “รูปแบบการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ” ที่พบว่าพระสงฆ์ควรมีรูปแบบการพัฒนางานสังคมสงเคราะห์ในส่วนที่สังคมคาดหวังไว้ทั้ง 2 นัย คือ การสงเคราะห์ทางวัตถุและสงเคราะห์ทางจิตใจไปพร้อม ๆ กัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและบูรณาการสังคมอย่างยั่งยืนถาวร โดยการพัฒนาจะต้องอยู่ภายใต้รูปแบบการปฏิบัติงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์แนวพุทธบูรณาการ (สุรียนต์ น้อยสงวน, 2560)

3. แนวทางการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธสู่ความยั่งยืน ปรากฏว่าองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาศาสนทายาท การพัฒนากิจกรรม การพัฒนาความรู้ และการพัฒนาเครือข่าย มีความคล้ายคลึงกับผลงานวิจัยของพระอรุณเมธี พุทธิภัทรานนท์ และนรินทร์ชัย พัฒนพงศา เรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงของโครงการพระธรรมจาริกในพื้นที่ภาคเหนือ” ซึ่งพบว่าองค์ประกอบที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนางาน ได้แก่ 1) การสร้างบุคลากรและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในทีมงาน 2) ประสพการณ์ทำงานของพระธรรมจาริกและการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน และ 3) การมีส่วนร่วมในการ

ดำเนินงานระหว่างพระธรรมจาริก แกนนำชุมชนและชาวบ้าน (พระอรุณเมธี พุทธิภัทรานนท์ และนรินทร์ชัย พัฒนพงศา, 2558) และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระใบฎีกาสมคิด นาสีโล และคณะ เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร” ที่พบว่า การดำเนินการเพื่อเกื้อกูลประชาชนต้องอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและเอกชนเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนั้นคณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริม สนับสนุนและประสานความร่วมมือเป็นเครือข่ายเดียวกันเพื่อให้การทำงานมีทิศทางเดียวกัน ตลอดจนต้องพัฒนาส่งเสริมบุคลากรที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพในการทำงานเป็นจำนวนมากเพื่อรองรับการปฏิบัติงานในอนาคต (พระใบฎีกาสมคิด นาสีโล และคณะ, 2561)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

1) บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระราชาธรรมนิเทศเกิดขึ้นจากสาเหตุสองประการประกอบกันคือความมุ่งมั่นที่จะทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้ญาติโยมพ้นทุกข์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา และการพบเห็นปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงเห็นว่าพระสงฆ์ควรเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือสงเคราะห์ญาติโยมให้อยู่ดีมีสุขควบคู่ไปกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระสงฆ์จะต้องวางตนให้เป็นที่พึ่งทางจิตใจ และเป็นที่พักทางเศรษฐกิจแก่ประชาชน ดังนั้นพระราชาธรรมนิเทศจึงเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ด้วยการจัดตั้งกองทุน และการจัดตั้งมูลนิธิสวนแก้ว เพื่อช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ให้แก่เพื่อนมนุษย์ โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา และสัญชาติ และมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเผยแผ่ศีลธรรมในศาสนา เพื่อสนับสนุนให้กำลังใจแก่ผู้กระทำความดี และเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้คนดีมีสัมมาชีพ 2) แนวคิดและรูปแบบการดำเนินงาน พระราชาธรรมนิเทศได้ดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ภายใต้กรอบที่มหาเถรสมาคมกำหนดไว้ครบทั้ง 4 รูปแบบ คือ สงเคราะห์เกื้อกูล พัฒนา บูรณาการ แต่มุ่งเน้นไปทำงาน สาธารณสงเคราะห์ในเชิงการพัฒนาผ่านแนวคิดหลัก 3 ประการ ได้แก่ การสร้างคน สร้างงาน และสร้างอาชีพ เพื่อสร้างสรรค์สังคมอยู่ดีมีสุข แนวคิดสำคัญในการสร้างคนคือการพัฒนาตนเองทั้งด้านจิตใจ ร่างกายและปัญญาให้ดำเนินชีวิตตามหลักธรรมและรู้จักการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง กลุ่มเป้าหมายหลักในการสงเคราะห์ ได้แก่ ผู้ด้อยโอกาสและผู้ขาดโอกาสทางสังคม แนวคิดสำคัญด้านการสร้างงานคือการกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการพัฒนาทักษะด้านวิชาชีพและการนำหลักอริยบท 4 มาประยุกต์ใช้ในการปลูกฝังหลักคิดในการดำเนินงานให้บรรลุถึงความสำเร็จ ผ่านกลยุทธ์บายการท่องจำคาถา 4 ประการก่อนเริ่มปฏิบัติงาน ได้แก่ เต็มใจทำ แข็งใจทำ ตั้งใจทำ และเข้าใจวิธีทำ ส่วนแนวคิดสำคัญด้านการสร้างอาชีพคือการสร้างพื้นที่ของวัดและของมูลนิธิเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านวิชาชีพ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ขาดโอกาสได้เรียนรู้และฝึกฝนทักษะ 3) แนวทางการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธสู่ความยั่งยืน ตามที่ฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมกำหนด

แนวทางพัฒนาไว้ 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาศาสนทายาท ด้านการพัฒนากิจกรรม ด้านการพัฒนาความรู้ และ ด้านการพัฒนาเครือข่าย ผลจากการศึกษาพบว่าพระราชธรรมนิเทศมีจุดเด่นการดำเนินงานด้านการพัฒนากิจกรรมด้วยการนำหลักพุทธธรรมจากพระไตรปิฎกมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนากิจกรรมงาน สาธารณสงเคราะห์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและตอบสนองต่อการแก้ปัญหาสังคมรวมทั้งใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาในชีวิตจริงได้อีกด้วยเพื่อให้งานสาธารณสงเคราะห์ของพระราชธรรมนิเทศดำเนินไปในทิศทางที่มุ่งไปสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง จึงมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการดำเนินงาน ดังนี้ 1) งานด้านการพัฒนาศาสนทายาท แม้การดำเนินงานจะมีการบริหารจัดการองค์กรในลักษณะเป็นมูลนิธิที่มีโครงสร้างของบุคลากร งบประมาณ และเป้าหมายการดำเนินงานที่ชัดเจน แต่ควรพัฒนาระบบในการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจและการส่งเสริมให้พระสงฆ์และสามเณรภายในวัดได้รับรู้และมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานสาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธมากขึ้น 2) งานด้านการพัฒนาเครือข่าย ปัจจุบันพบว่าพระราชธรรมนิเทศได้ให้ความร่วมมืออย่างดีในการขับเคลื่อนงานร่วมกับฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม แต่ในส่วนขององค์กรอื่น ๆ เช่น สถาบันการศึกษา สถานพยาบาล ควรมีการเสริมสร้างกระบวนการทำงานกลุ่มระหว่างบุคลากรของมูลนิธิสวนแก้วและบุคลากรจากสถาบันต่าง ๆ ให้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม. (2562). คู่มือการปฏิบัติงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม. เรียกใช้เมื่อ 5 พฤษภาคม 2563 จาก <https://issuu.com/penkiatsitthisit/docs/7fdcd55cbe71d2>
- เดชา (นามสมมติ). (12 กุมภาพันธ์ 2563). บทบาทการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระราชธรรมนิเทศ. (พิรญาณ์ แสงปัญญา, ผู้สัมภาษณ์)
- พระใบฎีกาสมคิด นาถสีโล และคณะ. (2561). บทบาทของพระสังฆาธิการในการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร. วารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 7(2 ฉบับพิเศษ), 265-274.
- พระมหาอนุชา สิริวัฒนโธ (พละกุล). (2556). การศึกษาพระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาวัดเทพบูรณาราม ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการพัฒนาสังคม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กลฺยาโณ). (20 กันยายน 2562). บทบาทการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์. (พิรญาณ์ แสงปัญญา, ผู้สัมภาษณ์)

- พระอรุณเมธี พุทธิภัทรานนท์ และนรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2558). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงของโครงการพระธรรมจาริกในพื้นที่ภาคเหนือ. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น, 8(2), 113-127.
- พินิจ ลาภธนานนท์. (2562). อดีต ปัจจุบัน และอนาคตงานสาธารณสุขสงเคราะห์วิถีพุทธของคณะสงฆ์ไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.
- วิไล (นามสมมติ). (9 มิถุนายน 2562). บทบาทการทำงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระราชธรรมนิเทศ. (พิรญาณ์ แสงปัญญา, ผู้สัมภาษณ์)
- สมพร (นามสมมติ). (9 มิถุนายน 2562). บทบาทการทำงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์. (พิรญาณ์ แสงปัญญา, ผู้สัมภาษณ์)
- สำนักข่าวไทย. (2563). บทบาทพระพุทธศาสนากับการเป็นที่พึ่ง ช่วงโควิด - 19. เรียกใช้เมื่อ 5 พฤษภาคม 2563 จาก <https://www.mcot.net/viewtna/5e99bcece3f8e40af142f6b7>
- สำนักข่าวไทยโพสต์. (2563). วร.ร่วมตั้งโรงงานสู้พิษโควิดตามพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช. เรียกใช้เมื่อ 5 พฤษภาคม 2563 จาก <https://www.thaipost.net/main/detail/61500>
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2563). “ธรรมบุญสูงส่ง” รวมพลังชุมชน พระ วัดทั่วไทย ต้านภัยโควิด19. เรียกใช้เมื่อ 5 พฤษภาคม 2563 จาก <https://www.nationalhealth.or.th/node/3093>
- สิงห์คำ อินทมะมีไชย. (2561). บทบาทของพระพุทธิญาณมุนีในการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนบ้าน สบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 9(2), 82-83.
- สิรี (นามสมมติ). (9 มิถุนายน 2563). บทบาทการทำงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระราชธรรมนิเทศ. (พิรญาณ์ แสงปัญญา, ผู้สัมภาษณ์)
- สุริยนต์ น้อยสงวน. (2560). รูปแบบการปฏิบัติงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.